

Методолошке перспективе биографских истраживања у друштвеним наукама¹

Анђела Б. Божић²

Филозофски факултет, Универзитет у Нишу

Монографија *Методолошке перспективе биографских истраживања у друштвеним наукама*, аутора Далибора Савића у издању Факултета политичких наука у Бањој Луци, резултат је вишегодишњег научног и истраживачког рада аутора у области методологије друштвених истраживања. Настала је из жеље да се постјугословенској научној заједници приближи значај биографских истраживања, јер како и сам аутор примећује, научна заједница на овим просторима још није признала значај биографских истраживања у друштвеним наукама. Основ студије је заправо докторска дисертација, одбрањена 2019. године на Факултету политичких наука у Универзитету у Бањој Луци.

Монографија истовремено нуди дијахронијску и синхронијску анализу употребе биографских података, пружајући систематичан и обухватан преглед теоријских, историјских и методолошких аспеката биографских истраживања у друштвеним наукама. Таква анализа је од великог значаја за студенте, истраживаче и све оне који се интересују за ову област. Тематику којом се бави аутор излаже у пет целина: 1. Настанак и развој биографских истраживања; 2. Епистемиолошко-теоријски аспекти биографских истраживања; 3. Техничко-организациони аспекти биографских истраживања; 4. Интердисциплинарне тенденције у биографским истраживањима; 5. Научностратегијски аспекти биографских истраживања. Поред ових поглавља монографија садржи: Увод; Закључак, попис коришћене литературе (библиографију), индекс и белешку о аутору. Како сам аутор наводи, током своје истраживачке праксе, у више наврата се бавио питањима која проистичу из апорије личног и јавног/индивидуалног и колективног/појединачног деловања и друштвене структуре, услед чега је настала идеја да академској заједници на постјугословенским просторима понуди општи преглед теоријских и методолошких алата карактеристичних за употребу биографских истраживања у друштвеним наукама.

У уводном делу аутор говори о значају и развоју биографских истраживања у друштвеним наукама. Како сам аутор наводи развој биографских истра-

¹ Dalibor Savić – *Metodološke perspektive biografskih istraživanja u društvenim naukama*, Banja Luka, Fakultet političkih nauka, 2023, 261 str.

² a.bozic-20482@filfak.ni.ac.rs

живања може се описати једном латинском изреком *Од звезда ка трњу и назад ка звездама*. Такође, аутор у уводном делу пажњу скреће на то да су биографска истраживања са унапређивањем постојећих и са развијањем нових истраживачких приступа прешла границе једне науке, те су постала веома разгранато интердисциплинарно подручје. Притом, под биографским методом се подразумева низ различитих истраживачких приступа попут, животне историје, ауто/биографије, усмене историје, наративне анализе (в. Savić 2023: 7). Аутор нас овде уводи у још неке проблеме методолошког одређења биографских истраживања, као и употребе различитих типова података (дневници, писма, лични предмети и др.) као и различитих начина прикупљања података код биографских истраживања.

Прва целина (*Настанак и развој биографских истраживања*), се састоји од пет потцелина: 1. Претече биографских истраживања; 2. Период чикашке школе; 3. На маргинама друштвених наука; 4. Период ревитализације; 5. Повратак на стазе (старе) славе. У овом делу аутор говори о универзално антрополошком карактеру биографских истраживања почев од првих сачуваних трагова о људском постојању и делању, ауто/биографских текстова и других предмета још у доба антике (цртежи у пећини Ласко, Еп о Гилгамешу, позната дела античких филозофа, историчара и књижевника), преко дела насталих у средњем веку, добу просветитељства и романтизма, па све до ере документарног филма, сајтова за дељења видео-садржаја и друштвених мрежа. Међутим, антрополошки карактер биографских истраживања у почетку је био сведен искључиво на комеморацију живота, без интерпретативних тежњи. Први помак ка разумевању људске потребе за (ре)продукцију и тумачење биографских искустава срећемо код Вилхема Дилтаја (Wilhelm Dilthey). Дилтајева мисао имала је посредни утицај на развој чикашке школе, у чијем периоду биографска истраживања добијају значајно место у друштвеним наукама. У другој потцелини аутор нам нешто више говори о развоју чикашке школе са посебним освртом на студију *Пољски сељак у Европи и Америци* Томаса и Знањецког. Овај социолошки класик је одредио развој биографских истраживања, и сам развој чикашке школе, као и њен статус у социологији, доносећи мноштво теоријских и методолошких иновација. Поред ове студије аутор се осврће и на друге истраживачке студије које представљају парадигматичне примере употребе биографског приступа попут студије *The Jack-Roller: A Delinquent Boy's Own Story*.

Тридесете и четрдесете године прошлог века обележиле су бројне промене које ће имати велики утицај на статус биографских истраживања у друштвеним наукама. Након периода полета биографских истраживања следи период потпуне маргинализације. Аутор истиче ендogene и екзогене факторе који ће утицати на статус биографских истраживања – јачање структурализма у социологији, с једне стране, и друштвене промене, с друге стране. Након тога следи осврт на период ревитализације биографских истраживања који креће са Милсом и његовом књигом *Социолошка имагинација*. Током седамдесетих и осамдесетих година биографска истраживања поново постају део главних токова друштвених наука. У четвртој потцелини аутор наводи детаље о развоју и

статусу биографских истраживања у појединим европским земљама (Пољској, Француској, Немачкој, Великој Британији). Тај период можемо назвати периодом ревитализације и експанзије биографских истраживања. Деведесете године минулог века аутор оцењује као период повратка биографских истраживања на пут старе славе, када овај тип истраживања прераста у интердисциплинарну област друштвених и хуманистичких наука.

Друга тематска целина односи се на епистемолошко-теоријске аспекте биографских истраживања. Не тежећи свеобухватном приказу различитих варијанти биографског приступа (подсетимо на то да Дензин истиче преко двадесет варијација у терминима и методама у склопу биографских истраживања), Савић се у својој монографији ограничава на четири најпознатије/најпопуларније биографске методе – *животну историју, усмену историју, ауто/биографију, наративну анализу*, будући да оне представљају најчесталије видове примене биографских истраживања. Мотив за њихово детаљно разграничавање, аутор, између осталог, проналази и у чињеници да у научној јавности на постјугословенском простору биографска истраживања још увек представљају раритет. Пре него што читаоцима приближи епистемолошке специфичности ових метода, аутор ову тематску целину започиње такозваним *спором око метода* – спором око структуре и деловања, субјективног и објективног.

Трећа тематска целина односи се на техничко-организацијске аспекте биографских истраживања. У овој целини аутор читаоцима нуди једну систематичну и детаљну процедуру за пројектовање, организацију и реализацију биографских истраживања. Како и сам аутор монографије наглашава тешко је написати један свеобухватни водич за биографска истраживања, јер свака од биографских метода има своје епистемолошке, техничко-организационе и научностратегијске специфичности. Међутим, још већи проблем за писање једног свеобухватног водича представља претходно истраживачко искуство потенцијалног аутора. Утолико је значајно то што је аутор студије указао и на кључне методолошке проблеме при извођењу биографских истраживања са којима се сусрео током властите истраживачке праксе. Представљени су најважнији „техничко–организацијски аспекти биографских истраживања“ односно етапе у спровођењу истраживања: 1. избор теме истраживања; 2. одређивање главних извора података; 3. узроковање; 4. прикупљање података путем интервјуа; 5. сређивање обрада и анализа података. У свакој од ових потцелина аутор се трудио да понуди детаљан и систематичан увид у проблематику различитих методолошких аспеката спровођења биографских истраживања, кроз сумирања и уопштавања како властитог истраживачког искуства, тако и позивањем на истраживачка искуства других истраживача.

У четвртог поглављу аутор скреће пажњу на интердисциплинарне тенденције у биографским истраживањима. Посебно корисним оцењујемо настојање аутора да читаоца упозна са мање познатим техникама истраживања: *фото-интервју; фото-глас; аутобиографски стрип; плејбек позориште; ходајући интервју*. Сваку од ових техника осмишљених у сврху лакшег приступа информанту зарад добијања релевантних података, аутор је систематично и

детаљно приказао у монографији, указујући на методолошке специфичности сваке од њих. На самом почетку поглавља аутор прави дистинкцију између фото-интервјуа коју користи као кровни појам за све истраживачке технике које подразумевају „укрштање“ интервјуа и фотографије и фото-гласа који је врста партиципативног фото-интервјуа. Такође, поред ових техника аутор указује на релевантност аутобиграфског стрипа у друштвеним наукама и прави дистинкцију између стрипа и графичког романа. На крају аутор читаоца упознаје са плејбек позориштем као формом импровизованог позоришта и ходајућим интервјуом.

У последњем поглављу аутор скреће пажњу на нераскидиву повезаност научностратегијских аспекта биографских истраживања са епистемолошким и низом теоријских, практичних и етичких питања која се тичу суштине истраживања у друштвеним наукама. Позивајући се на Милићево одређење научне стратегије (Милић 2014: 32), Савић разматра три битне теме за овај тип истраживања: *основни циљеви биографских истраживања, реализација циљева и организациона структура биографских истраживања*. У првом делу поглавља када говори о основним циљевима биографских истраживања, аутор посебну пажњу скреће и детаљније говори о два основна научна стратегијска циља: *критички хуманизам и рефлексивност*, уз детаљно разматрање на који начин и под којим условима се они могу испољити у биографским истраживањима. Када је реч о реализацији циљева истраживања битно је истаћи да се циљеви истраживања одвијају на континууму од *посредног* ка *непосредном* утицају на појединце и друштвене групе. На крају поглавља аутор упућује на то да је организациону структуру биографских истраживања могуће разматрати у *хоризонталном* и *вертикалном* смислу. Хоризонтални аспект се тиче међусобне сарадње истраживача, а у случају примене партиципативних метода односи се на сарадњу и са другим актерима који учествују у реализацији конкретног истраживања. Вертикални аспект се односи на облике међусобне сарадње биографских истраживача, услед чега циљ сарадње није само реализација емпиријских истраживања, већ и промоција и развој одређене биографске методе, као и целокупне области биографских истраживања.

Монографију завршава закључком и питањем тренутног статуса биографских истраживања у друштвеним наукама. Сложили бисмо се са аутором, да област биографских истраживања није део главних токова друштвених наука, али и са тим да се она више не налазе на маргинама. Такође, данашњи статус биографских истраживања у великој мери условљен је интердисциплинарним карактером, тј. отпором према дисциплинарним конвенцијама. Можемо рећи да су биографска истраживања нека врста посредника између друштвених и других наука, али и између друштвених наука и других облика сазнања. На крају аутор скреће пажњу на све већи утицај савремених информационо-комуникационих технологија на аспекте друштвености, тако и на саму науку, тврдећи да ће информатичке науке имати све већи значај на реализацију биографских истраживања.

Монографија *Методолошке перспективе биографских истраживања у друштвеним наукама* представља значајан допринос систематичном и обухват-

ном приказу биографских истраживања у друштвеним наукама. Монографија је резултат вишегодишњег научног и истраживачког рада Далибора Савића. Аутор је у монографији обрадио кључне историјске, методолошке и теоријске аспекте биографских истраживања. Систематично је приказао пут биографских истраживања од великог успона у чикашкој школи, до пада на маргинама друштвених наука (тридесетих и четрдесетих година), па до поновне ревитализације и наративног обрта у другој половини 20. века. Аутор без претензије на свеобухватност, нуди систематичан приказ епистемиолошких, теоријских, техничко-организационих и научностратегијских аспеката биографских истраживања. Аутор посебно поглавље своје монографије посвећује истраживачким техникама, али и интретдисциплинарним тенденцијама биографских истраживања. Као што и сам аутор запажа данашњи статус биографских истраживања у великој мери је условљен интердисциплинарним карактером и превазилази границе једне науке. Можемо рећи да од Марије Богдановић и њеног историјског, теоријског и методолошког приказа биографских истраживања деведесетих година 20. века, па до монографије Далибора Савића у научним круговима на нашем простору није било већих претензија за бављење биографским истраживањима. Због свега наведеног сматрамо да ово штиво може побудити интересовања истраживача са постјугословеног простора за проучавање личне димензије друштвених процеса, при чему може послужити и као својеврсни методолошки приручник. Иако ова монографија може послужити као својеврсни методолошки приручник, требало би нагласити да аутор монографије пише на један херменеутичан начин, усредсређујући се на интерпретацију и разумевање текста или феномена о којима расправља, захтевајући од читаоца извесно предзнање. Но, овакав карактер излагања нипошто не умањује вредност ове значајне монографије у области методологије друштвених наука.

Литература

- Богдановић, М. (1994) Методолошке студије. Београд: ИПС.
Милић, В. (2014). *Социолошки метод*. Београд: Завод за уџбенике.
Savić, D. (2023). *Metodološke perspektive biografskih istraživanja u društvenim naukama*. Banja Luka. Fakultet političkih nauka.

RECEIVED: 30.5.2024.

ACCEPTED: 31.5.2024.